

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто базові положення концепції сталого розвитку підприємства в рамках реалізації державної стратегії. Запропоновано систему оціночних параметрів впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства на базі комплексного підходу з врахуванням економічної, екологічної, соціальної складової.

In the article the basic tenets of sustainable development of enterprises in the framework of the national strategy are described. A system of evaluation the parameters influence factors of external and internal environment on the basis of an integrated approach, taking into account economic, environmental, social component are proposed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Концепція сталого розвитку ґрунтується на синтезі трьох базових компонентів: економічного, соціального та екологічного. Економічна складова ґрунтується на вимозі збереження та розвитку сукупного капіталу, за допомогою якого забезпечується створення сукупного капіталу, який забезпечує створення необхідного для поточного та перспективного розвитку комплексу ресурсів. Особливого значення та оформлення концепція сталого розвитку набула на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (1992р.), у якій взяли участь голови урядів, представники наукових і ділових кіл, експерти із 179 країн. Ця конференція закликала всі країни до прийняття національних стратегій сталого розвитку. Другим за значенням був Всесвітній «Самміт Землі - 2002», який відбувся через десять років у Йоганнесбурзі (2002 р.). Він розвинув і конкретизував концепцію сталого розвитку та прийняв важливі документи по її реалізації. Фактично відбувся перехід від дослідження сталого розвитку еколого-економічної системи до концепції сталого розвитку соціо-еколого-економічної системи. У літературі мають місце багато різних визначень сталості та сталого економічного розвитку. Значною мірою вони є конкретизацією або уточненням визначення, яке зробила Всесвітня комісія ООН з навколишнього середовища та розвитку. Сталий розвиток (sustainable development) – це розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти їхні власні потреби (WCED, 1987) [1, с.28].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. На сьогодні одним з актуальних завдань є прийняття концепції сталого розвитку, яка спонукає до зміни парадигми традиційної економічної системи та пошуку нових підходів щодо узгодження інтересів економічної і екологічної сфери при умові дотримання соціальної захищеності та справедливості. Питанням сталого розвитку економічних систем та можливостям його досягнення присвячено багато наукових праць вітчизняних та іноземних учених, зокрема, О. О. Веклич, Е. В. Гірусова, Б. М. Данилишина, Г. Дейлі, Д. Медоуза Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої, О. Г. Осауленка, Г. В.Платонова, О. Шубравської та ін. І все ж розробка системи показників сталого розвитку являє собою складну наукову проблему, яка має дискусійний характер та ще не зовсім від вирішена.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У цей час існує безліч національних і міжнародних ініціатив, спрямованих на розробку і використання систем показників стійкого й безпечного розвитку. Проблемою розробки індикаторів сталого розвитку займаються Департамент політичної координації та стійкого розвитку ООН, Комісія Об'єднаних Націй з питань сталого розвитку, Науковий комітет з проблем навколишнього середовища та інші. Розробка індикаторів сталого розвитку ще далека від

вирішення, проте вже запропоновані проекти індикаторів для систем різного масштабу: глобального, регіонального, національного, локального, галузевого, окремого населеного пункту. Поки всі ці розробки носять попередній характер.

Постановка завдання. На етапі переходу до інноваційного типу економіки саме розвитку концепції сталого розвитку підприємств повинна бути приділена особлива увага, оскільки на рівні первинної ланки економіки відбувається апробація численних нововведень, комерціалізація науково-технічних розробок, освоєння та випуск принципово нових продуктів. Мета статті – дослідження найважливіших параметрів сталого розвитку підприємств, умов і передумов для формування напрямів вдосконалення процесів управління функціонуванням підприємств в економічній системі держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідною умовою інноваційного розвитку економіки є забезпечення засобами державної політики тісного взаємозв'язку між усіма складовими суспільного життя, які входять у систему сталого розвитку.

Сталий розвиток країни означає таке функціонування її народногосподарського комплексу, коли одночасно забезпечуються задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення, раціональне та екологічнобезпечне господарювання й вискоєфективне використання природних ресурсів, підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Досліджуючи перспективи і проблеми довготривалого соціального еколого-безпечного розвитку Е. В. Гірусов та Г. В. Платонов [2, с.7] визначили шість аспектів терміна «сталий розвиток»: політико-правовий, економічний, екологічний, соціальний, міжнародний та інформативний [3, с.187].

Концепція стійкого розвитку базується на трьох основних принципах:

- забезпечення збалансованості економіки та екології;
- забезпечення збалансованості економічної та соціальної сфер у людському вимірі, що означає максимальне використання в інтересах населення тих ресурсів, які дає економічний розвиток;
- розв'язання завдань, пов'язаних з розвитком не лише в інтересах сучасного покоління, але і всіх наступних поколінь, що мають рівні права на ресурси.

Для прийняття ефективних управлінських рішень щодо впровадження стратегії сталого розвитку важливе значення мають міжнародні оцінки, які показують відповідність діяльності держави певним принципам і показникам. Такі оцінки визначаються за допомогою системи індикаторів, що якісно та кількісно характеризують процес переходу держави до екологічно зрівноваженого розвитку. Кожний індекс є середньозваженим показником, що розраховується на основі системи індикаторів. Міжнародні рейтинги є зручним інструментом для визначення місця країни у світовій системі координат. За допомогою світових досліджень можна подати та проаналізувати становище України в аспекті економічної, екологічної та соціальної сталості [4, с.18]. Аналітичне узагальнення матеріалів міжнародних рейтингів дасть можливість побачити ситуацію, що склалася під впливом соціально-економічних та еколого-природних чинників. Державна політика щодо сталого розвитку повинна базуватися на таких основних принципах, які забезпечують [5, с.20]:

- збалансованість розвитку українського суспільства – паритетність економічного, соціального та екологічного складників, визнання неможливості тривалого поступального розвитку суспільства в умовах деградації природного середовища;
- екологічно та техногенно безпечні умови життєдіяльності населення;
- утвердження гуманізму, демократії та загальнолюдських цінностей;
- еколого-економічну збалансованість розвитку окремих регіонів та її узгодження із загальнонаціональними потребами.

Характерними рисами або факторами сталого розвитку підприємства чи організації є: фінансова стабільність і позитивна динаміка у прибутковості; наявність замовників, клієнтів чи споживачів продукції або послуг, тобто джерела доходів підприємства; комфортність

праці, компетентність, соціальна захищеність у забезпеченні персоналу – тобто фактори, які створюють конкурентні переваги в результативності праці персоналу; позитивний вплив результатів діяльності на суспільну свідомість з точки зору охорони навколишнього середовища і споживання енергетичних ресурсів; позитивна оцінка діяльності підприємства суспільством, персоналом і партнерами у бізнесі. Індикатори повинні використовуватися як інструменти оцінювання економіко-екологічних результатів попередніх управлінських рішень щодо розвитку господарської діяльності та попередження помилкових майбутніх рішень при контролі ступеня досягнення встановлених цілей розвитку.

Перша група чинників, що забезпечуватимуть сталість розвитку, є зменшення та скасування політики експлуатації природних, трудових та інших ресурсів нашої держави розвиненішими країнами. Друга група чинників пов'язана з розвитком високотехнологічних виробництв. Третя група чинників, які сьогодні набувають особливої актуальності, є політичні, що відбивають позицію країни на міжнародній арені та впливають на членство держави у різних економічних та політичних організаціях. Нормативне забезпечення гарантій та критеріїв збереження екологічної системи є четвертим чинником, що впливає на відновлення довкілля [6, с.527].

Загалом сталий розвиток у часі з урахуванням основних параметрів можна представити формулою:

$$\frac{dF(L, K, N, I)}{dt} \geq 0, \quad (1)$$

де $F(L, K, N, I)$ – функція сталого розвитку; L – трудові ресурси; K – штучно створений (фізичний) капітал, засоби виробництва; N – природні ресурси; I – інституційний фактор.

Це співвідношення показує необхідність збереження і збільшення у часі деякого агрегатного виробничого потенціалу, який визначається, як правило, трьома видами капіталів. Природний капітал може зменшуватися доти, поки це зменшення може компенсуватися за рахунок збільшення застосування штучно створених засобів виробництва (заводи, технології), підвищення кваліфікації працівників тощо [4, с.111]. В умовах євроінтеграції дослідження проблем сталого розвитку, взаємозв'язку економічного розвитку і екологічної безпеки та пошук шляхів, які забезпечують сталий еколого-економічний розвиток підприємства стають найактуальнішими.

Сталий розвиток відбиває сутність особливого стану господарської системи в складному ринковому середовищі і характеризує гарантію цілеспрямованості її руху в сьогоденні і прогнозованому майбутньому. Він синтезує в собі сукупність властивостей самої системи і найважливіших складових її комерційної та господарської діяльності. При дослідженні проблем забезпечення сталого розвитку промислове підприємство розглядається з позицій ситуаційного підходу. Впровадження ситуаційного підходу при забезпеченні сталого розвитку підприємства передбачає створення технологій розробки сценарію, які б забезпечували вироблення найбільш ефективних рішень

Для досягнення сталого розвитку підприємства повинні акцентувати свою увагу на розвитку: інвестиційно-фінансової сфери діяльності; сфери інноваційної діяльності; сукупного потенціалу стійкості; системи управління якістю; системи зв'язків і комунікацій; оновленні асортиментного ряду; людського капіталу; потенціалу підприємства.

Сталий розвиток підприємства в поточному періоді слід розглядати як його здатність до здійснення економічної діяльності в кожен окремий момент часу в умовах невизначеності впливів зовнішнього середовища, які порушують нормальне функціонування і розвиток підприємства. Динамічний сталий розвиток підприємства характеризує вже сам процес розвитку підприємства, постійність і безперервність його змін в напрямку вдосконалення з метою переходу підприємства на якісно новий рівень діяльності. Відмінною особливістю динамічного сталого розвитку підприємства є те, що на кожному етапі розвитку відбувається

«закріплення» якісних змін, поліпшень на основі циклічного відтворення постійної системи функцій підприємства, що складає зміст процесу його функціонування. Забезпечення стійкого розвитку підприємства потребує розробки та реалізації стратегії. Процес формування стратегії належить до розряду управлінських процесів і реалізується поетапно. Першим етапом формування стратегії стійкого розвитку підприємства є постановка мети – економічна дієздатність підприємства в контексті сталого розвитку. Для визначення цієї мети необхідна оцінка впливу стратегії на сталий розвиток підприємства. Необхідно здійснити оцінку сталого розвитку підприємства, яка побудована на таких принципах:

1) обліку та взаємообумовленості розвитку підсистем підприємства (економічної, виробничої, соціальної, екологічної);

2) досягнення стійкості динаміки розвитку промислового підприємства з урахуванням економічної ефективності, соціальної стабільності, ризикозахисності та екологічної безпеки;

3) пріоритетності мети, яка полягає у виявленні ресурсів стійкості розвитку підприємства.

Згідно з цим принципом інтегральна оцінка сталого розвитку промислового підприємства повинна дати достовірну інформацію про значення економічних, соціальних та екологічних показників, а на їх основі – про вплив управління на рівень стійкості розвитку підприємства. У результаті виявляється необхідність розробки управлінських рекомендацій, спрямованих на підвищення стійкості промислового розвитку.

Другий етап формування стратегії сталого розвитку підприємства – розробка варіантів досягнення цілей. Оскільки ресурси для вирішення проблем обмежені, слід визначити важливість проблеми за її актуальністю, масштабністю, враховуючи стадію життєвого циклу підприємства [7, с.170].

Далі необхідно провести аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів (соціальних, екологічних, економічних та інституційних) на стратегію сталого розвитку підприємства та виконати факторний аналіз впливу стратегії на досягнення визначеного рівня сталого розвитку підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори сталого розвитку підприємства

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<p>Загальноекономічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зростання обсягу національного доходу; – зниження рівня інфляції; – стабільність податкової системи; – зростання реальних доходів населення; – зниження рівня безробіття. 	<p>Операційні фактори:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ефективний маркетинг; – ефективна структура поточних витрат; – високий рівень використання основних фондів; – достатній рівень страхових запасів; – диверсифікований асортимент продукції.
<p>Ринкові фактори:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зростання ємкості внутрішнього ринку; – зростання попиту; – зростання активності фондового ринку; – стабільність валютного ринку. 	<p>Інвестиційні фактори:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ефективний фондовий портфель; – раціональне використання інвестиційних ресурсів; – досягнення запланованих обсягів прибутку; – ефективний інвестиційний менеджмент.
<p>Інші фактори:</p> <ul style="list-style-type: none"> – політична стабільність; – позитивні демографічні тенденції. 	<p>Фінансові фактори:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ефективна фінансова стратегія; – ліквідна структура активів; – зростання рентабельності власного капіталу; – зниження фінансових ризиків.

Третім етапом формування стратегії стійкого розвитку підприємства є вибір кращих варіантів досягнення кінцевої мети з безлічі альтернативних. Здійснити вибір та скласти оптимальний перелік шляхів досягнення кінцевої мети можна, оцінивши виробничі можливості підприємства і визначивши стадію життєвого циклу підприємства.

Системний підхід дозволяє виявити показники взаємодії, які підрозділяються на категорії:

- показники на вході – виявляють вплив людини на систему та параметри сталого розвитку;
- показники стану – оцінюють поточні параметри системи, зміни рівня стійкості;
- показники управління – характеризують можливості системи реагувати на вплив зовнішніх факторів.

За умов прагнення підприємства досягнути сталого розвитку важливе значення має система методів управління. Головна увага при цьому має бути приділена спрямованості господарського механізму, погодженню економічних і соціальних параметрів управління, досягненню їх ефективної взаємодії з організаційною структурою підприємства, задоволенню суспільних і особистих потреб в умовах ощадливого витрачання ресурсів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Здійснений аналіз та систематизація встановленого комплексу оцінок показників сталого розвитку орієнтований на створення системи збалансованого та адекватного уявлення про економічні, екологічні та соціальні показники діяльності при реалізації концепції сталого розвитку суб'єкта економічної діяльності в рамках єдиної концепції сталого розвитку країни. Подальшої уваги потребує формування єдиного підходу до виміру та відображення ключових результатів діяльності підприємства на засадах якісного і кількісного аналізу факторів зовнішнього і внутрішнього стійкості на основі системи показників поточного стану та розвитку підприємства з метою завчасного попередження небезпеки і прийняття необхідних заходів підтримки та забезпечення сталого розвитку.

Список використаної літератури

1. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень / О. Шубравська // Економіка України. – 2005. – №1. – С. 36–42.
2. Гиросов Э. В. Мир в поисках концепции устойчивого развития / Э. В. Гиросов, Г. В. Платонов // Вестник Московского университета. - 1996. - № 1. – С. 3-14.
3. Деркач М. І. Концепт сталого розвитку як домінуюча ідеологія людської цивілізації у ХХІ ст. / М. І. Деркач // Вісник Дніпропетровського університету.– 2009. - Випуск 3/1 - С. 185-191.
4. Хвесик М. А. Концептуальні засади сталого розвитку в контексті глобалізації і регіоналізації / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2008. - № 7. - С. 107-113.
5. Данилишин Б. Україна в міжнародних рейтингах сталого розвитку / Б. Данилишин, О. Веклич // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 13–23.]
6. Федунь Ю. Б. Шляхи забезпечення сталого еколого економічного – розвитку України / Ю. Б. Федунь // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2009. – № 657 – С. 525–529.
7. Міщенко С. П. Теоретичні засади стійкого розвитку підприємства / С. П. Міщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. - № 36 - С. 168–171.